

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 23 mars 1916 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t dels angående åtgärder till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik, dels angående utredning rörande frågan om torvens användande som bränsle m. m.

Jordbruksutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft nedan omförmälda inom riksdagens andra kammare väckta och till utskottets förberedande behandling hänvisade motioner, nämligen

dels nr 30, av herr *Lindman* m. fl., vari hemställes, att riksdagen ville till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt låta utreda, huruvida och på vad sätt staten lämpligen kan medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik, exempelvis genom upprättande av någon i samband med kommerskollegium stående vetenskaplig-praktisk institution;

dels nr 67, av herr *Thorsson* m. fl., vari yrkas,

att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville

1:o) infordra uppgifter om huru stora kvantiteter *strenkol, koks, ved och bränntorv*, som under 1915, för uppvärmnings- och driftändamål, upphandlats vid vart och ett av statens, landstingens och kommunernas verk och inrättningar,

2:o) undersöka i vilken utsträckning centraluppvärmningssystemet kommit till användning vid bemälda verk och inrättningar,

3:o) infordra yttrande från landsting och kommuner med uppgift

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 10 saml. 20 häft. (Nr 35.) 1

om, huruvida och i vilken omfattning dessa korporationer kunna finnas vara villiga att medverka till införande av eldning med *brännatorv* vid sådana verk och inrättningar, som ägas av, eller åtnjuta anslag av lands-ting och kommuner,

4:o) undersöka i vad mån frakterna för *brännatorvprodukter* å såväl statens som enskilda järnvägar må kunna nedsättas,

5:o) undersöka förutsättningarna för anläggandet av en eller flera *torrfabriker* för tillverkning av såväl lufttorkad brännatorv som dylik, framställd enligt våtkolningsmetoden,

6:o) till 1917 års riksdag framlägga resultatet av undersökningarna med därpå grundade förslag; samt

att riksdagen måtte för förestående utredning uppföra ett förslagsanslag av 25,000 kronor å 1917 års stat, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under 1916 förskjuta beloppet,

dels ock nr 155, av herrar Schotte och E. A. Nilson i Örebro, vari yrkas,

1:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t föranstalta om utredning rörande brännatorvtillverkningens framtida ordnande i enlighet med de riktlinjer, som i motionen angivits, samt därefter för riksdagen framlägga denna utredning jämte de förslag, vartill densamma synes föranleda;

2:o) att riksdagen likaledes måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att, utan avvaktan på resultatet av den i mom. 1:o) begärda utredning, Kungl. Maj:t tacktes omedelbart inleda underhandlingar med landets fabrikanter av brännatorv för att vinna preliminära avtal, att underställas riksdagens godkännande, om väsentligen ökad torvproduktion under detta och närmast följande år på de villkor, som finnas möjliga och antagliga, samt i anledning härav till innevarande riksdag göra de framställningar, vartill dessa underhandlingar föranleda; och

3:o) att riksdagen måtte i riksstaten för år 1917 på extra stat uppföra ett förslagsanslag av 100,000 kronor — att förskottsvis av tillgängliga medel utanordnas år 1916 — för att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande i och för bekostande av de undersökningar och åtgärder, som i och för vinnande av ökad torvproduktion kunna från statens sida erfordras, innan riksdagen blir i tillfälle att i anledning av vad under 2:o) ifrågasattes, fatta beslut över av Kungl. Maj:t hos riksdagen gjorda framställningar i ämnet.

Beträffande skälen för de av motionärerna gjorda yrkandena tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

Som framgår av de till utskottets behandling nu föreliggande motionerna, äro de samtliga avsedda att i en eller annan riktning få till stånd en lösning av frågan om vårt frigörande i möjligaste mån från beroendet av utländskt bränsle. Härvid har i den av herr Lindman m. fl. väckta motionen syftats vidare än vad fallet är i de båda andra. Medan sålunda de av herr Thorsson m. fl. samt herrar Schotte och Nilson väckta motionerna uteslutande tagit sikte på torven samt särskilt åsyftat att med hänsyn till nu rådande förhållanden omedelbart söka få till stånd en utökad bränntorvfabrikation, omfattar herr Lindmans motion samtliga inhemska kraft- och bränsletillgångar och avser skapandet av säkra garantier för ett deras framtida rationella utnyttjande.

Utskottet.

Då utskottet härefter övergår till de särskilda motionerna, kommer utskottet först att till behandling i ett sammanhang upptaga frågan om torvtillgångarnas utnyttjande för att därefter särskilt för sig behandla den av herr Lindman m. fl. väckta motionen i vad den avser övriga kraft- och bränsletillgångar.

Betydelsen för vårt land att genom användande av torv som bränsle kunna erhålla ett inhemskt ersättningsmedel för importerat stenkol torde ligga i öppen dag. Oavsett den förbättring i vår handelsbalans, som härigenom skulle uppstå samt den känsla av trygghet, som skulle uppkomma med förvisningen att i förevarande viktiga avseende kunna lita till egna resurser, kommer dessutom fördelen att på den inhemska arbetsmarknaden erhålla nya möjligheter till arbete och utkomst. Även som ett medel att i någon mån förminska den stora konsumtionen av ved för bränsleändamål har frågan om torvtillgångarnas utnyttjande sin stora betydelse.

Frågan har också sedan länge varit föremål för allmän uppmärksamhet, och statsmakterna hava tid efter annan vidtagit åtgärder för att söka bringa densamma till sin lösning. Utskottet vill härutinnan erinra om den av riksdagen år 1902 inrättade torvlånefonden, som efter en år 1907 företagen ökning, numera uppgår till 3,500,000 kronor; vidare har riksdagen genom direkta anslag å tillhoppa 270,000 kronor ställt till Kungl. Maj:ts förfogande medel för befrämjande av torvfrågans lösning. Samma ändamål har också tjänat tillsättandet av utav staten avlönade torvingenjörer och torvassistenter samt inrättande av en torvskola med av statsmedel utgående årligt anslag. Slutligen har föranstaltats om omfattande och upprepade provningar med torv som bränsle såväl å lokomotiv som vid stationära eldstäder och i statens verk och inrättningar, varjämte tvenne gånger tillkallats sakkunnige för att undersöka och värdesätta framlagda metoder för tillverkning av torvbränsle. Utskottet tillåter sig härutinnan hänvisa till de utlåtanden, som avgivits av 1893 års torvkommitté samt

av de sakkunnige, vilka enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande år 1914 tillkallades av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen. Även hava från enskilda och intresserade sammanslutningars sida gjorts kraftiga ansträngningar för att söka bringa frågan om vårt torvbränsles tillgodogörande närmare sin lösning.

Att detta oaktat för närvarande allenast en försvinnande del av landets behov av bränsle kan tillgodoses med torv torde, bortsett från den allmänna obenägenheten, som synes föreligga mot införandet av nyheter på ifrågavarande område, kunna anses huvudsakligen hava sin orsak i följande förhållanden.

I jämförelse med de senare årens låga stenkolspriser hava torvens produktionskostnader varit så höga, att torvframställningen i allmänhet berett tillverkaren ringa eller ingen vinst, ofta förlust. Utöver de svårigheter för torvupptagning och torvens torkning, som i allmänhet göra sig gällande, torde härvid framför allt hava särskilt spelat in dels den i vårt land rådande ogynnsamma och växlande väderleken och de korta somrarna, dels den omständigheten, att av kända mossar endast ett relativt fåtal, som varit i transportavseende välbelägna, äro av för brännortvillverkning lämplig beskaffenhet, dels ock svårigheten att för detta säsongarbete anskaffa och sammanhålla erforderlig arbetskraft. De gjorda försöken att göra framställningen av ett antagligt torvbränsle helt oberoende av lufttorkningen för att därigenom undvika nyssnämnda svårigheter i avseende å klimat och arbetaranskaffning hava återigen, såvitt utskottet har sig bekant, ännu icke lett till sådana resultat, att spørgsmålet därigenom kan sägas vara praktiskt löst. För verkställande av försök i fabriksmässig skala med den av dr de Laval uppfunna metoden för s. k. våtkolning av torv beviljade visserligen Kungl. Maj:t förlidet år ett anslag av 100,000 kronor, men först sedan resultatet av ifrågavarande provdrift blivit kända, torde metodens praktiska värde kunna fullt bedömas. Liknande är förhållandet beträffande den metod för framställning av torvpulver, som tillämpas av disponenten Ekelund vid Bäckes mosse i Småland. Innan den sakkunniga utredning föreligger färdig, som för närvarande pågår för att undersöka metodens tekniska och ekonomiska utförbarhet, kan ett säkert omdöme om metodens värde icke avgivas.

Å andra sidan hava vissa olägenheter framträtt vid torvbränslets begagnande. Särskilt torde detta vara fallet vid försök, som gjorts att använda torv som bränsle vid järnvägsdrift. Oavsett den direkta ökningen i bränslekostnaden, som med senare årens stenkolspris uppstått vid torveldning, är torven i förhållande till sitt värmevärde mera skrymmande än stenkol och förorsakar därför ökade kostnader och besvär för transpor-

ter och för själva eldningen, varjämte på grund av de ojämna produktionsmöjligheterna det erfordras upplagring av större kvantiteter torv med därav följande extra kostnader och besvär.

För undanröjande såvitt möjligt av de svårigheter, som resa sig mot ett mera vidsträckt användande av torv som bränsle och för uppnående av det mål, som motionärerna uppställt, anser utskottet i likhet med motionärerna, att det tillkommer staten att vidtaga sådana åtgärder, som verka vägledande och uppmuntrande för den enskilda företagsamheten. Härvid torde för närvarande i främsta rummet komma i betraktande en ingående utredning av samtliga hithörande spörsmål, varvid såväl de tekniska som de ekonomiska förutsättningarna för en uppblomstring av vår torvindustri bliva ägnade en allsidig undersökning. Först därefter torde de åtgärder, som på grundval av de verkställda utredningarna må anses möjliga och lämpliga, kunna vidtagas med den tillförsikt, som ensamt kan leda till ett framgångsrikt resultat.

Ur denna synpunkt hava emellertid de av motionärerna med avseende å torvfrågan väckta förslag och uttalade önskemål redan vunnit Kungl. Maj:ts beaktande. Sedan motionerna blivit väckta, har Kungl. Maj:t nämligen tillsatt en kommitté med uppdrag att utreda och avgiva förslag beträffande de åtgärder i olika hänseenden, som från statens sida må kunna ytterligare vidtagas för att främja produktionen och användningen av bränsle, framställt utav torv.

Frågorna om en inventering av landets torvmossar samt torvens användning vid järnvägarna som lokomotivbränsle äro föremål för särskild behandling. Beträffande torvens användande som lokomotivbränsle pågår sålunda utredning inom järnvägsstyrelsen. Med avseende å torvinventeringen har utlovats särskild proposition till innevarande års riksdag och har Kungl. Maj:t i avvaktan därpå i årets statsverksproposition äskat ett anslag av 30,000 kronor för ifrågavarande ändamål.

Då den sålunda tillsatta kommittén icke läser underlåta att jämväl ur samtliga de av motionärerna framförda synpunkter ägna frågan om bränttorvindustriens framtida utvecklingsmöjligheter den omsorgsfulla prövning, som av motionärerna avsetts, torde enligt utskottets mening det saknas anledning för riksdagen att härutinnan göra framställning hos Kungl. Maj:t.

Vid sidan av denna utredning, vars arbeten sålunda redan igångsatts, kräves emellertid med hänsyn till den nu rådande situationen, att sådana åtgärder jämväl vidtagas, vilka äro ägnade att *omedelbart* bringa till stånd en större livaktighet inom bränttorvindustrien. Bränsleprisens stegring och de svårigheter, som alltmer hopa sig att kunna upprätthålla importen

av utländska stenkol, hava nämligen medfört sådana allvarliga olägenheter, att en hänvisning knappast är erforderlig till det läge, vari vårt land skulle råka, om all koltillförsel helt plötsligt bleve avskuren. Den förmodan, att bränntorvindustrien utan statens mellankomst skulle med begagnande av nuvarande, för torvindustrien sällsynt gynnsamma konjunkturer uppnå erforderlig omfattning, har icke bestyrkts av erfarenheten från det gångna året, och man synes icke heller för den närmaste framtiden kunna i berörda avseende hysa några större förväntningar. Visserligen äro kolprisen uppdrivna till sådan höjd, att torv även med en jämförelsevis hög tillverkningskostnad under nu rådande förhållanden kan försäljas med vinst, men det torde icke böra förbises, att, då för torvindustiella anläggningar det i regel kräves ganska avsevärda kapital, en försiktig kapitalplacerare också räknar med de efter krigets slut rådande konjunkturer på bränslemarknaden. Ur sådan synpunkt torde dock torvindustrien med de möjligheter, som för närvarande stå den enskilda företagaren till buds för torvens avsättning, knappast inbjuda till kapitalplacering i större omfattning. — Härtill kommer dessutom den bristande kännedomen om de ännu icke bearbetade mossarnas beskaffenhet och avverkningsmöjligheter, vilken omständighet i sin mån även torde hava bidragit till att avhålla enskilt kapital och enskild företagsamhet från bränntorvtillgångarnas omedelbara utnyttjande.

För att få till stånd den önskade omedelbara utvidgningen av bränntorvproduktionen torde det därför ankomma på staten att vidtaga sådana åtgärder, som förmå stimulera det enskilda kapitalet till större företagsamhet på ifrågavarande område. Utskottet har därför ansett sig böra tillstyrka vidtagande av härför lämpliga åtgärder samt beredande av nödiga medel för deras omedelbara genomförande. I sådant hänseende delar utskottet herrar Schottes och Nilsons uppfattning, att ett belopp av 100,000 kronor bör ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas på sätt Kungl. Maj:t kan finna lämpligt.

Beträffande den närmare beskaffenheten av de åtgärder, som må anses lämpliga, ha i förevarande motioner angivits åtskilliga utvägar. Med hänsyn till de ovan angivna hindren för en omedelbar utökning av bränntorvtillverkningen, synes det utskottet ligga närmast till hands att tänka sig någon form av statsgaranti för viss avsättning av torv under de närmaste åren. En sådan garanti torde staten så mycket lättare kunna bereda torvfabrikanterna, som staten, därest eldning med torv i största möjliga utsträckning införes i statens egna eldstäder, själv torde kunna använda åtminstone en väsentlig del av den torvkvantitet, vars avsättning skulle garanteras. De hittills gjorda försöken med torveldning i statio-

nära eldstäder torde icke hava företett sådana olägenheter, att det icke med hänsyn till nu rådande höga stenkols- och vedpris måste anses synnerligen oekonomiskt att underlåta att, där sådant är möjligt, ersätta eldning med stenkol och ved med torveldning. Förutom till förbrukning i egna eldstäder torde staten kunna vinna avsättning för torv till sådana verk och inrättningar, som ägas av eller åtnjuta anslag av landsting och kommuner. Utskottet har emellertid i berörda hänseende icke velat binda Kungl. Maj:t vid dessa riktlinjer, utan torde det ankomma på Kungl. Maj:t att välja de utvägar, som bäst leda till det åsyftade målet.

De åtgärder, som staten kan komma att vidtaga till stimulering av torvtillverkningen, böra givetvis vara av sådan art, att man icke behöver befara, att det redan nu högt uppdrivna priset å torv därigenom ytterligare stegras. Man torde tvärtom kunna hava anledning hoppas att genom en eventuell statsgaranterad avsättning priset å torv skall kunna så påverkas, att prisläget samtidigt bliver mera stabilt som det bringas i ett lämpligt förhållande till produktionskostnaderna.

Utskottet övergår härefter att behandla den av herr Lindman m. fl. väckta motionen, i vad den avser andra inhemska kraft- och bränsletillgångar än torv. Som utskottet redan ovan framhållit, äger det med ifrågavarande motion förenade syftmålet betydligt större räckvidd än vad fallet är med de förut behandlade. Till en början omfattar motionen sålunda samtliga inhemska kraft- och bränsletillgångar. Därjämte synes huvudvikten av motionärernas framställning vara lagd på åstadkommandet av säkra garantier för ett *framtida* rationellt utnyttjande av våra tillgångar på ifrågavarande områden. Bland de i sådant ändamål av motionärerna uttalade önskemål och framlagda planer torde man kunna spåra tvenne från varandra i viss mån skiljaktiga syftmål. *Å ena sidan* torde nämligen avses genomförandet av enhetlighet i principerna för handhavandet av våra kraft- och bränslefrågor eller med andra ord en större planinäsighet i den allmänna kraft- och bränslepolitiken, *medan å andra sidan* uppställles krav på inrättande av ett särskilt statsorgan, en praktiskvetenskaplig institution med uppgift att med uppmärksamhet följa den tekniska och ekonomiska utvecklingen av kraft- och bränsleindustrien.

Utskottet delar motionärernas uppfattning såväl med avseende å vikten av en enhetlig och planmässig kraft- och bränslepolitik som beträffande betydelsen av en praktiskvetenskaplig institution för fortgående undersökningar av de tekniska och ekonomiska spörsmålen inom kraft- och bränsleindustrien.

Den väg, motionärerna anvisat för vinnande av detta mål, finner utskottet emellertid icke lämplig.

Vad först beträffar genomförandet av den av motionärerna angivna planmässiga kraft- och bränslepolitiken äro, såsom även i motionen påpekats, åtskilliga hithörande spörsmål redan under utredning och med avseende å flertalet av de frågor, som härvid upptagits till prövning, torde utredningsarbetet hava fortskridit så långt, att de inom närmaste tiden kunna väntas bliva föremål för statsmakternas beslut. Man torde kunna vara förvissad om att vid uppgörande av de utredande myndigheternas och kommittéernas arbetsprogram såväl som vid själva arbetets utförande sammanhanget mellan de olika utredningarna så iakttagits, att utredningarna kunna ligga till grund för en enhetlig och planmässig kraft- och bränslepolitik. Det ankommer sedan på regering och riksdag att fastställa principerna för den blivande kraft- och bränslepolitiken och man torde icke behöva befara, att kravet på enhetlighet och planmässighet därvid kommer att i någon mån förbises.

Genom att nu för ernående av den av motionärerna åsyftade planmässigheten avbryta samtliga pågående arbeten för att överlämna desamma till ett efter vederbörligen verkställd utredning nyskapat institut synes i dessa frågor nuvarande läge icke mycket vara att vinna. Det torde tvärtom icke saknas anledning att vid sådant förhållande befara ett ytterligare uppskov med lösningen av hithörande viktiga spörsmål.

Utskottet kan därför icke finna, att det organ, motionärerna föreslå, skulle hava någon betydelse för den närmaste tidens kraft- och bränslepolitik. Huruvida framdeles kan erfordras några särskilda åtgärder för ett enhetligt och planmässigt genomförande av de principer, som komma att få sitt uttryck i de lagar och författningar, varom utredningar nu pågå, torde det vara för tidigt att nu kunna bedöma.

Motionärerna hava såsom ett viktigt skäl för sin motion påpekat det inbördes sammanhanget mellan de olika kraft- och värmekällorna under olika förutsättningar och vikten av ingående undersökningar angående förhållandet mellan dessa källors olika ekonomiska värde. Utskottet är också enigt med motionärerna angående den stora betydelsen av att vid övervägande av vilken kraft- och värmekälla, som i varje särskilt fall kan vara lämpligast, noggrant taga i betraktande de olika kraft- och värmekällornas olika värde under de i det särskilda fallet givna förutsättningarna. Det synes emellertid utskottet som om dessa frågor avgörande i de flesta fall framför allt påkallade en undersökning i varje enstaka fall och såsom sådan borde utföras av den enskilde. I visst hänseende torde emellertid även på detta område statliga undersökningar av principiell natur kunna vara av betydelse vare sig till de enskildas vägledning eller för ett planmässigt genomförande av statens kraft- och bränslepolitik. I

den mån dessa jämförande undersökningar kunna vara bebövlige för det nu pågående utredningsarbetet, torde man kunna antaga, att de olika kommittéerna och sakkunniga tagit denna fråga i betraktande. I övrigt torde dessa statliga jämförande undersökningar vara att hänföra till den ifrågasatta praktiskt-vetenskapliga institutionens uppgifter och med avseende å desamma kunna anföras samma skäl, som kan anses gälla denna institution i allmänhet.

Denna praktiskt-vetenskapliga institution skulle enligt motionärernas förslag verka ledande och sammanhållande, framställa och pröva förslag, företaga undersökningar, kontrollera driftsresultat, lämna råd och anvisningar m. m., allt i syfte att befrämja ett möjligast ekonomiskt utnyttjande av i första rummet landets egna kraft- och bränsletillgångar, men därjämte även det utländska bränsle, som vi alltjämt framdeles kunna behöva importera.

Det synes utskottet otvivelaktigt, att en sådan institution, därest den utrustas med alla moderna tekniska hjälpmedel och tillförsäkras en tillräcklig stab av lämpliga arbetskrafter, skulle kunna uträtta åtskilligt såväl för staten i dess affärsdrivande verksamhet som för den enskilde i industri och hushåll. Om också sålunda tillkomsten av en institution av det slag, motionärerna åsyftat, kan anses hava en viktig uppgift att fylla, torde den likväl enligt utskottets uppfattning icke kunna bringas till verklighet med den enkelhet i form och organisation, som motionärerna synas antaga. Skall institutionen med nödig sakkunskap och auktoritet kunna fylla sina mångskiftande och vittomfattande uppgifter, måste den enligt utskottets förmenande tvärtom ständigt vara utrustad med de bästa hjälpmedel och kräva anslutning av de yppersta krafter av teoretisk och praktisk sakkunskap på hithörande områden. En sådan institution skulle därför med all sannolikhet draga så avsevärda kostnader, såväl för dess första utrustning som för dess fortsatta verksamhet, att det enligt utskottets mening torde vara mycket tveksamt, huruvida värdet av institutionens arbete skall komma att stå i rimlig proportion till kostnaderna.

Utskottet finner sig därför med hänsyn till å ena sidan de pågående utredningarna beträffande olika delar av kraft- och bränsleproblemet samt å andra sidan de betydande kostnader för inrättande av ett av motionärerna förordat praktiskt-vetenskapligt institut, böra avstyrka bifall till nu förevarande motion.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört hemställer utskottet,

A) att riksdagen må i anledning av förevarande motioner i vad de avse åtgärder för en omedelbar ökning av torvtillverkningen

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes för åstadkommande av en omedelbar utökning av tillverkningen av bränntorv vidtaga lämpliga åtgärder,

dels ock för ifrågavarande ändamål å extra stat för år 1917, att i mån av behov användas, anvisa ett anslag av 100,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp;

B) att förevarande motioner i vad de i övrigt avse åtgärder för ökning av tillverkningen eller användningen av torv icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att den av herr Lindman m. fl. väckta motionen, i vad den icke blivit besvarad genom beslutet A) och B) icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 mars 1916.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande vid ärendets slutliga behandling: Hrr greve Hamilton, Paulson,* Fahlén, Holmquist,* Lindblad,* greve Wachtmeister, Linders,* Åkerlund,* Nilsson i Tånga,* Öberg, Nilsson i Linnås, Barthelson,* Jonsson, Pettersson, Olaus, Olausson, Hage*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

under mom. C)

av herrar *Paulson, Fahlén, Lindblad, greve Wachtmeister, Öberg, Nilsson* i Linnås och *Barthelson*, vilka anfört följande:

»Det är, såsom motionärerna anföra, tydligt, att vi behöva ägna mycken omtanke åt Sveriges ekonomiska ställning såväl med hänsyn till de svårigheter, vilka efter fredens återställande torde komma att uppstå genom olika makters ansträngningar att närmare binda vårt näringsliv samman med sina ävensom inför möjligheten, att nya krigstider åter kunna framkalla dessa icke minst politiskt besvärliga trångmål, vilka vårt land i stor utsträckning fått pröva. Vi måste bereda oss att vara så välrustade som möjligt för att, när den internationella samfärdseln åter mera oförhindrad kan upptagas, tillvarataga våra möjligheter åt alla håll samt vara motståndskraftiga mot påtryckningar och lockelser. *Vi måste för detta ändamål bland annat se till att våra inhemska resurser i största möjliga skala tillvaratagas och utvecklas, så att vi på alla områden, där sådant låter sig ekonomiskt uppnå, göra oss oberoende av utländsk tillförsel.*

Kristidens erfarenheter mana oss alldeles särskilt till skyndsamma åtgärder för att göra landet så litet som möjligt beroende av utländskt bränsle såsom kol och oljor. Det är av vikt att vunna lärdomar icke må förflyktigas, så snart mera normala förhållanden inträda.

Därför bör staten även i fortsättningen betrakta som en uppgift av största betydelse att såvitt möjligt befrämja ett planmässigt utnyttjande av landets egna kraft- och bränsletillgångar. Vad angår vattenkraften synes man i förevarande sammanhang, på sätt också motionärerna förutsätta, endast hava att beakta dess rätta förhållande till bränslekraften, d. v. s. dess bränslebesparande inverkan vid kraft- och värmealstring för industriella och andra ändamål, för vilka vatten- och bränslekraft synas i växande omfattning kunna komplettera varandra. Till en planmässig inhemska bränslepolitik måste också anses höra ett möjligast rationellt utnyttjande av de utländska kol och oljor, som även framdeles komma att införas, då därigenom en del för landet betydelsefulla biprodukter kunna utvinnas och samtidigt de inhemska tillgångarnas bättre tillvaratagande främjas. Slutligen kunna utsikterna för den alltjämt betydande lysoljeimportens inskränkande genom ökat införande av elektrisk belysning förtjäna den största uppmärksamhet. Alldeles särskilt betydelsefullt framstår härvidlag önskemålet att vidtaga åtgärder för att i möjligaste mån förse landsbyg-

den med elektrisk energi för såväl belysningsändamål som ock andra behov.

Det borde vara obestridligt, att ett ökat oberoende av utländskt bränsle genom planmässigt tillvaratagande för framtiden av landets egna kraft- och bränsletillgångar är en angelägenhet gemensam för stat, kommuner och enskilda, för staten även direkt med tanke på den mängd av verk och inrättningar, som i stor omfattning äro bränsleförbrukande. Under sådana förhållanden är det helt naturligt, att man genom en utredning söker snarast möjligt klargöra, huruvida och på vad sätt staten kan för sin del medverka till uppnående av detta mål.

Det kan icke annat än förvåna, att utskottet kunnat så lättvindigt skilja sig ifrån nu berörda, av motionärerna upptagna spörsmål, vilka för landets ekonomiska liv äro så utomordentligt betydelsefulla. Då utskottet förklarar sig icke finna den av motionärerna anvisade väg för vinnande av en »enhetlig och planmässig kraft- och bränslepolitik» lämplig, ehuru utskottet samtidigt förklarar sig anse en sådan enhetlighet och planmässighet betydelsefull och önskvärd, så kan denna utskottets invändning bemötas med att motionärerna aldrig anvisat någon bestämd väg härför utan ansett, att just härom kräves närmare utredning, för vilkens åstadkommande fordras statsmakternas medverkan. Ej heller hava motionärerna någon sin ifrågasatt att nu »avbryta samtliga pågående arbeten». Fastmer hava motionärerna framhållit, hurusom de pågående utredningarne givetvis böra slutföras och läggas till grund för den enhetlighet och planmässighet, som därutöver skulle genom särskild undersökning skapas. Utskottet synes ock senare i sitt utlåtande hava fått en något annan, motsatt syn på saken. Dess bevisföring kan alltså i denna del icke tillerkännas något värde.

Av den utredning, vilken vi i likhet med motionärerna anse böra komma till stånd, kan måhända framgå bland annat, att en samverkan under lämplig form mellan statliga myndigheter och industriella m. fl. korporationer skulle vara ägnad att bidra till ett resultat, som kan omfattas med allmänt förtroende och därigenom säkrast lända till allmän och bestående nytta. Motionärerna hava för detta ändamål tänkt sig inrättande av ett möjligast fristående organ, ett »bränsleinstitut», samverkande med intresserade myndigheter och industriella korporationer m. fl. och i mån av behov ekonomiskt understött av såväl staten som enskilda. Ett sådant institut är det av motionärerna åberopade tyska Kaiser Wilhelm-Institut für Kohlenforschung; andra likartade förebilder kunna, ehuru inom särskilda områden, sägas föreligga i en del vanligen genom enskilt och kommunalt initiativ tillkomna institutioner, såsom Svenska vattenkraft-

föreningen, de tyska Centralstelle für Elektrizitätsverwertung och Wasserwirtschaftlicher Verbund, den franska Chambre syndicale des forces hydrauliques m. fl.

Huruvida den av motionärerna sålunda antydda lösningen är den rätta samt i vad mån och under vilken form staten bör medverka, anse vi oss icke kunna bedöma i frågans nuvarande läge. Vid en blivande utredning blir givetvis även denna del av ämnet föremål för nödig uppmärksamhet. Därvid kan också förtjäna prövas lämpligheten av att i viss mån förbinda en dylik verksamhet med statens materialprovningsanstalt, som i sitt planerade nya skick säkerligen erbjuder stora möjligheter för ifrågakommande detaljundersökningar m. m. Skulle en utredning giva vid handen att ett dylikt organ kan tillskapas för måttliga kostnader och att det i övrigt anses böra komma till stånd under statens medverkan, så är det enligt vår mening av synnerlig vikt, att dess arbete under auktoritativ ledning erhåller möjligast självständiga, enkla och praktiska former, men samtidigt ordnas så, att resultaten utan dröjsmål komma hela landet till godo, i vilket avseende staten måste tillförsäkras behörigt inflytande.

Jämväl utskottet uttalar, att en dylik institution skulle bli till nytta för såväl staten som den enskilde. Det är då förvånande, att efter ett sådant uttalande allenast förmenade betydande kostnader kunna utan vidare föranleda ett avstyrkande av motionen. Någon utredning rörande dessa kostnader har, såvitt oss är bekant, icke förelegat inom utskottet. Oss vill det synas som om, därest man är enig om gagnet av en anordning i den riktning, motionärerna allenast exempelvis omnämnt, frågan om möjligheten av densammes genomförande åtminstone kunde få göras till föremål för en utredning. Utan att på något vis förneka utskottsmajoritetens sakkunskap torde man vara berättigad att underkänna bevisvärdet i dess nu gjorda nakna påstående, att oöverkomliga kostnader skulle bli förenade med tillskapandet i någon form av ett organ sådant som här ifrågasatts.

Då 1915 i riksdagen förelåg en motion om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande de handelsekonomiska framtidsproblemen, yttrade vederbörande utskott att, ehuru utskottet var på grund av inhämtade uttalanden från myndigheter »förvissat, att regeringen och vederbörande ämbetsverk redan hade sin uppmärksamhet fäst på angelägenheten av åtgärder i det av motionären angivna syfte, ansåge dock utskottet, att strävandena i denna riktning borde stödjas genom ett uttalande av riksdagen», och föreslog alltså bifall till motionen. Detta blev också riksdagens beslut.

Här gäller det enligt vårt förmenande en ännu större fråga än den som då var å bane.

Inom utskottet hava vi alltså yrkat, att utskottet under mom. C) bort hemställa,

att riksdagen må i anledning av herr Lindmans m. fl. förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta utreda, huruvida och på vilket sätt staten lämpligen må kunna medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik samt för riksdagen framlägga det förslag vartill en sådan utredning kan föranleda.»